

A HÁZASSÁG — ISTEN IKONJA A VILÁGBAN A BIBLIAI TEREMTÉSTÖRTÉNET EMBERKÉPÉRŐL

CHRISTL R. VONHOLDT

AZ EMBER TEREMTÉSE A TEREMTÉS KÖNYVÉNEK I. FEJEZETÉBEN

A Biblia első fejezete egy világos szerkesztésű ének egymásra épülő strofáihoz hasonlít. A himnikus nyelvezet egy elrendező kozmikus történetre utal. A hatodik napon Isten megteremti az állatfajokat és az embert. S bár Isten mindkettőt ezen a napon alkotja, mégis fel lehet ismerni, hogy az embernek egyedülálló helye van a világban: Isten az állatokat a vízhez, a mezőhöz, a földhöz, az égbolthoz és a tengerhez rendeli hozzá — ezek mind egy természetes kontextusra utalnak. Az embernél hiányzik ez. Az ember egyedülálló módon nem függ az élőhelytől és az étlettől, élhet mind az Egyenlítő mentén, mind pedig Alaszkában.²³ Ugyanígy az állatfajok ismétlődő felosztása — „faja szerinti élőlény” (Ter 1 és 2) — sem fordul elő az embernél: Az ember egyedülálló. Ez egyben a rasszizmus mindenfajta formája elleni hadüzenet! Valamint csak az ember esetében fordul elő a nemi hovatarozás — „férfinak és nőnek” (Ter 1, 27) — említése. Az ember nemiségére — férfi és női mivoltára — való különleges hivatkozás elsősorban nem az utódnemzésre vonatkozik (hiszen az állatok is szaporodnak), hanem az istenképiségre. Az utódnemzésről csak később, a 28. versben esik szó, amihez Isten különleges áldása kapcsolódik.

A NYELV KAPCSOLATOT TEREMT

Az ember teremtéséről²⁴ szóló történetét három szakaszra tagolhatjuk: egyenes beszédre (Ter 1, 26); elbeszélésre (1,27); egyenes beszédre (1, 28 — 30).²⁵ Úgy is mondhatnánk, hogy egy keret veszi körbe a lényegi mondanivalót. Először is Isten indítványozza az ember megteremtését; ezután megalkotja őt férfinak és nőnek; majd pedig megáldja és megszólítja őket, végül pedig Isten megbízza őket a feladatukkal. Isten az emberteremtést, az állatvilág létrehozásától eltérően, egy önmagával folytatott beszélgetéssel kezdi: „Alkossunk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra” (26. vers)²⁶. Az ember teremtése a beszéd, a kommunikáció, az Istenen belüli kapcsolat által veszi kezdetét. Isten saját magáról beszél többes számban, és saját magával társalog. Az történelemteremtő képesség mellett a nyelvi képesség olyan kiemelkedő ismertetőjegy, amely megkülönbözteti az embert az állatvilágtól. „Az ember csak a nyelv által ember” mondta Wilhelm Humboldt. Az emberi nem ősnyelve a zsidó filozófus, Martin Buber tanítása szerint az „ÉN és a TE” alapszavak, vagy pontosabban, a „TE és ÉN”, hiszen előbb meg kell szólíttatnunk ahhoz, hogy megtanulhassuk kimondani az „ént”. Semmi nem képes úgy a kapcsolat közvetítésére, mint a nyelv. Az ember teremtéstörténete végén — úgymondhatnánk a keret másik felén — Isten önmagáról egyes számban beszél. Az embert közvetlenül szólítja meg: „Íme, nektek adtam...” (29. vers). Itt Isten egyes szám első személyben beszél önmagáról, kapcsolatot hoz létre az emberrel.

AZ ŐS-EMBER NEM VOLT ANDROGÜN

Figyeljünk a szöveg középső részére (27. vers):
Megteremtette tehát Isten az embert a maga képére;
Isten képére teremtette őt;
Férfinak és nőnek teremtette őket.²⁷

Ez a háromsoros szakasz költeményszerűen mondja el mindazt, amit egyébként nem lehetne olyan tökéletesen kifejezni. A három sor szerkezetében egyfajta párhuzamosság figyelhető meg, ahogy azt a szoltárokból is ismerjük: bizonyos, egymással párhuzamos mondatrészek — egyenes vagy kereszt szerkesztésben — ugyanazt a jelentést hordozzák, ugyanazt fejezik ki.

(Megteremtette tehát Isten az embert) (A)
(a maga képére) (B)

(Isten képére) (B)
(teremtette őt) (A)

A kereszt alakú párhuzamosság (AB/BA) azt emeli ki, ami a középpontban áll — saját képére, Isten képére. Ezt a központot Isten teremtő tevékenysége fogja körül: „Megteremtette tehát Isten az embert” sorral kezdődik; és „megteremtette őt” sorral végződik a vers. Az embert nem lehet önmagából, csak Istenből kiindulva megérteni. Isten képére lett teremtve, és a látható valóságban hivatott visszatükrözni valamennyit ebből a képből. De akkor mégis ki „az ember”?

(Isten képére) (teremtette őt) (A)(B)
(férfinak és nőnek) (teremtette őket) (A)(B)

Itt a párhuzamosság közvetlenül jelenik meg, az egymás alatti sorok megfelelnek egymásnak: AB/AB. Csak itt válik világossá az, hogy ki is az „ember”. Az utolsó sorban konkrétan megtudjuk, hogy „férfinak és nőnek” teremtetett. Eközben nem a férfit és nőt (ís és íssa) jelölő megszokott héber szavak, hanem szó szerint — „hímnemű és nőnemű”, ill. „hímnemű és nőnemű teremtmény” (zákár és únekévá) — jelennek meg a szövegben. A kettőzés által apró változtatások válnak hangsúlyossá. Itt pl. az egyes számból a többes számra való váltás:

(Isten képére) (teremtette őt)
(férfinak és nőnek) (teremtette őket)

Ez kizárja azt az elképzelést, miszerint eredetileg az ős-ember kétnemű lett volna. Há-ádám nem a férfiból és a nőből összeálló egység, ami később szétvált egymástól: „az ember” (há-ádám) kezdettől fogva kétféle: „hímnemű és nőnemű teremtmény”. Ezt a sokrétű feszültséget, amely egyidejűleg páratlan egység is, már a 26. vers előkészíti. Ott a következőt olvashatjuk: „Alkossunk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra, hogy uralkodjék...” Az igeforma ugyan többes számban áll, ám az „emberre” vonatkozik, ami a héberben egyértelműen egyes számban áll. Számos Biblián kívüli mítoszban csak a férfit formázza Isten saját képére, a nőt pl. a föld képmására teremti meg. A Biblia azonban nem hagy kétséget: Minden egyes ember, legyen az nő vagy férfi, Isten képmására lett megalkotva. És ezzel egyidejűleg érvényes az is, hogy hímnemű és nőnemű csak együtt alkotja a teljes embert. Ez egy sajátos feloldhatatlan feszültséget hoz létre. Olyan, mint az érme két oldala: az érme egyik oldalán minden egyes nő és férfi személy Isten képmásának hordozója, a másik oldalon a teljes ember csak férfi és nő egyedülálló dialogikus közösségeként jelenik meg. Az egyes számról a többes számra való váltás egyrészt az egységen belül a nemek különbözőségét, másrészt pedig a minden megkülönböztetés ellenére meglévő egységet hangsúlyozza. A férfi és a nő nem állnak szemben egymással, de nem is azonosak, hanem összhangban vannak egymással. Az „ember”, valamint a „hímnemű és nőnemű teremtmény” közötti párhuzamosság arra utal, hogy a nemek közötti különbözőség nem hierarchiát, hanem

egyenértékűséget jelent: egyik sem jobb a másikonál, vagy uralkodhatna a másik felett. Isten — megkülönböztetés nélkül — mindkettőt megbízza a föld feletti uralkodás feladatával (28. vers). S hogy ez nem erőszakos önkényuralmat jelent, hanem az Édenkert gondozását, kiolvashatjuk a Teremtés könyvének második fejezetéből.

Az egyes számról a többes számra való feszültséggel teli váltással a Ter 2, 24—25-ben²⁸ és a Ter 5, 1b—2-ben²⁹ is találkozunk. A Ter 2, 24 vers „és egy testté lesznek” szavakkal zárul; a 25. vers pedig „Az ember és a felesége meztelenek voltak mindketten”³⁰ szavakkal kezdődik. Bár mindkettő „egy test”, de az „ember és felesége” szavak ismétlése egyértelművé teszi, hogy az eredeti egység eredeti különbözőségeit jelent. Sem nem váltja fel a sokszínűséget az egység, sem pedig a sokszínűség nem rombolja szét az egységet.

A teológus Hans Urs von Balthasar ezt így fejezte ki:

„Az ember a bevezetett teremtéskor kettős egység, két különböző, egymástól azonban nem szétválasztható valóság, ahol az egyik jelenti a másik számára a teljességet, s mindkettő egy előre nem látható végleges egységre irányul; kettős, anélkül, hogy az egységet kettővel szorozná meg, egyszerűen egyetlen valóság két pólusa, egyetlen létnek két különböző megnyilvánulása... egy létezés két életben, de semmiképpen sem két töredéke az egy egésznek, amelyet utólag... újra egyesíteni kellene.”³¹ Az Isten képére teremtett ember az Istenben érvényesülő egységet és a sokszínűséget tükrözi — erre utal Isten önmagáról szóló beszéde egyszer többes számban (26. vers), majd egyes számban (29. vers). A férfi ebből fakadó egyedülálló ráutaltsága a nőre és a nő egyedülálló ráutaltsága a férfira meghatározza a világ ember általi alakítását, a nemek egymás közti kapcsolatát és a szociális erkölcsünket.

A GÖRÖG MITOLÓGIA ÉS A BIBLIKUS HIT

Az görög mitológiából eredő képzet, hogy az ember eredetileg kétnemű, androgün³², ma ismét modernnek számít. Ennek a felfogásnak egy téves értelmezése, hogy az ember alapvetőleg biszexuális. A filozófus Platón (szül. Kr. e. 427) ezt a mítoszt így hagyta ránk: Az ősemberben mind a férfi, mind pedig a női nem jelen volt. Óriási gömb alakok voltak, akik istenekkel versengtek, sőt harcoltak ellenük. Büntetésképp a kevelységük miatt két részre osztották őket, s így meggyengültek. Azóta egymást keresik a kettévágott felek. Míg a nemiség e felfogás szerint egy isteni büntetés következménye, addig a „teljesség” ideálja a két „fél-rész” újra egymásra találásában szimbiotikus és feszültségmentes. Ezt a Biblia máshogy látja. Csodálatos világossággal mondja ki, hogy az ember kezdettől fogva férfiként és nőként teremtett, és nemisége Isten jóságát testesíti meg.

ISTEN KÉPMÁSA

A nemi megkülönböztetés önmagában nem Isten ábrázolása; a teremtéstörténet képi nyelvezete a legnagyobb óvatossággal őrzi Isten teljes másságát. Nekünk azonban szükségünk van a kézzel foghatóra ahhoz, hogy hozzáférjünk a szemmel nem láthatóhoz. Szükségünk van a láthatóra, hogy könnyebben tudjunk bízni a láthatatlanban. Egy gyerekkönyvben erről ezt olvassuk: „Isten a szeretet anyánk csókjában és apánk meleg, erős ölelésében.” Mennyien vetítettük ki negatív apaképünket Istenre! Ozeás próféta a férfi és a nő házassági szeretetének látható képével ábrázolja Isten láthatatlanul meglévő megingathatatlan hűségét az ember iránt. Az Isten képmására alkotott ember lényegét tehát egyedül a fent említett hímnemű és nőnemű teremtményi együttes szemlélteti.

Ha azonban elveszítjük ezt a kézzel fogható szemléletes részt, mert tagadjuk a férfi és a nő egymáshoz tartozásának és egymással való egységének egyedülállóságát, akkor hogyan találhatnánk rá a következő generáció a képmás ősképe — Istenre?

Ez a legmélyebb oka annak, hogy olyan egyértelműen elutasító az Óés Újszövetség a homoszexuális viselkedéssel szemben: a homoszexuális viselkedési módok olyan életlen „képmása az ősképek”, hogy az felismerhetetlenné válik. Ha más szexuális életformákat egyenrangú kapcsolatként állítunk a házasság mellé, és megengedjük, hogy bárki bárkivel tetszés szerint házasságot kössön, az ember teremtményi képét sértjük meg, és elhomályosítjuk Isten képét a földön.

MÁSHOZ RENDELTETVE

Egyedül az ember képes arra, hogy szüntelen túllépjen önmagán (transzcendáljon), vagyis önmaga fölé növe a felé irányuljon, ami nem ő. A Biblia szerint az emberi lét sajátja, hogy a másira, a hozzá képest másra irányuljon.³³ Az „Isten képére” teremtett ember túlmutat önmagán: a férfi a nőre, a nő a férfira, és mindketten együtt Istenre. A Ter 1, 27-ben a képre, a képmásra használt kifejezés a Biblián kívüli szövegekben gyakran az istenek szobrát jelöli. A sumér és babiloni szövegekben az istenek kultikus képmásának leírására használták. Az elképzelés az volt, hogy a pogány isten a szoborban „lakozik”.³⁴ Az egész mezopotámiai térségben salmunk („kép, istenkép, képmás”) neveztek a bálványokat, amelyek hitük szerint az istenség ereje és lényé tölti be. Ezek a szobrok gyakran egy megközelíthetetlen teremben álltak, és csak távoli ragyogásukat lehetett érezni. A Ter 1, 27 a salmu héberesített formájával, celemek minősíti az embert. A teremtéstörténet arra tanít, hogy Isten nem a templomok távoli zugából csillog ránk; az Ő salmuja a mellettünk álló ember, különösen az egész ember mint nőnemű és hímnemű teremtmény.

Az embernek valaki másra kell irányulnia. De hogy vajon a Biblia Istenének képére vagy egy „bálványra” irányul-e, az attól is függ, hogy valós képmás-e, vagy sem. A Teremtés könyvének első fejezete szerint a földi képmás, amely az isteni ősképre utal, a hímnemű és nőnemű teremtmény együtt. Jean Vanier, a nemzetközi Bárka-mozgalom megalapítója szerint a házasság „Isten ikonja a világban”, vagyis az „őskép képmása”. Az Ószövetség minden hamis képet bálványképpel nevez. Ha korunk teológusai a homoszexuális életvitel biblikus tilalmát arra való hivatkozással akarják elintézni, hogy akkoriban csak a bálványimádás tilalmára gondoltak, akkor ennek ellentmond az, hogy a homoszexuális viselkedés bizonyos mértékben „bálványimádásnak” számított, és valóban az abban az átfogó, antropológiai értelemben, hogy nem képezi le az „ősképet”. A homoszexuális kapcsolat (nem az egyén, akinek homoszexuális érzései vannak!), amelyből hiányzik vagy a férfi vagy a női elem, nem tekinthető az őskép képmásának.

A SZEXUALITÁS MINT ALKOTÓ KAPCSOLATI ENERGIA

A szexualitás alkotó életés kapcsolati energia, ami összekötöni hivatott minket a másik nemmel. A másik nemre való utaltságunk a testünkben fejeződik ki. A tested emlékeztet arra, hogy nem vagy teljes. Van rajtad kívül valami, ami után vágyakozol. Csak a posztmodern korban alakult ki egy a testiségünktől és ezzel a nemiségünktől elszakadt szexualitás és identitás társadalomelméleti koncepció. Az új gender-elméletek szerint a szexualitás „szabadon lebegő”, mintha csak azt tehetnének vele, amit akarunk, akár feltalálhatunk új nemeket is: homoszexuálisokat, biszexuálisokat, transzszexuálisokat, képlekeny identitásokat stb. Egy konkrét, testté vált nemiségen túladó emberkép megfosztja az embert attól a létezéshez tartozó korlátától, amely lehetővé teszi, hogy természetesen feszültségben önmagán túlrá — a nő a férfira, a férfi a nőre, és mindkettő együtt Istenre — mutasson. Annyi viszont bizonyos, hogy a Teremtő akarata által adott nemiségünk nem törölhető el, legfeljebb csak mély sebet lehet ejteni rajta.

A FÉRFI ÉS A NŐ TEREMTÉSE A TEREMTÉS KÖNYVE 2. FEJEZETÉBEN

A Teremtés könyvének 2. fejezetében olvassuk először a férfira és nőre használt héber ís és íssa kifejezéseket. A 24. versben is előfordulnak, ahol a házasságról van szó. Míg a teremtés elbeszélése a Genézis 1-ben az égbolttal kezdődik és végződik, a 2. fejezetében a földdel kezdődik (2, 4b). Itt a földről, az embernek adott megbízásról van szó, arról, hogy megmunkálja a földet és óvja az Édent, hogy megmaradjon benne a szeretet. A lényeg az ember, akinek ápolnia kell a természetet és a kapcsolatokat, valamint az embernek a világhoz, Istenhez való viszonya és a férfi és nő közötti kapcsolata. Az elbeszélést a házasságról szóló bibliai alapkijelentés zárja: „Ezért elhagyja a férfi apját és anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és egy testté lesznek.”³⁵ Jézus világosan megismétli és megerősíti ezt a Máté evangéliuma 19. fejezetében. Ami elgondolkodtató: A férfi nem azért hagyja el apját és anyját, hogy saját családot alapítson. Nem ezért, hanem a nővel való egyedülálló, különleges kapcsolat kedvéért, azért, hogy „egy testté váljanak”! Az Efezusiakhoz írt levél (5, 31–32) erre mint a nagy „titokra” hivatkozik. A férfi és a nő házassága tehát minden más családi kapcsolattal vagy kötöttséggel szemben elsőbbséget élvez. Az Újszövetség ezt a kiemelt pozíciót erősíti meg, amikor az egyenlőséget a Krisztus és a keresztény közösség közötti menyasszony-völégény kapcsolattal hasonlítja össze. A Teremtés könyve 2. fejezetében, melyben ismét kiemelkedő szerepe van a nyelvnek, a kapcsolatokról és azok lényegi elemeiről van szó. Leírja a férfi lelkesedését, amikor először szembesül az asszonnyal. És szóba kerül egy lényeges tartozéka az ember létének és kapcsolatainak is: a korlátok.

Isten itt újra közvetlenül szólítja meg az embert, de beszédében egyben meghúzza a határt is: „nem szabad” (17. vers). Mielőtt az ember megnevezhetné az állatokat, megszerezhetné a tudást, és hatalmat gyakorolhatna a világ felett, meg kell tanulni Istenre figyelni. Isten azonban határt szab neki. Miért? Friedrich Weinreb a következő magyarázattal szolgál: Minden a tiétek (mondja Isten), mindent elvehettek, csak kérlek, egyvalamihez ne nyúljatok. Azonnal felmerül a kérdés: miért marad ki valami, miért csak azt az egyet nem szabad? A régi bölcsességi történetekben erről így írnak: Ha minden világos lenne, nem létezne egyetlen kapcsolat sem. Akkor minden csak mechanikusan zajlana. Miért lenne szükség akkor az emberre?³⁶

Minden kapcsolathoz hozzátartozik az, hogy határokat húzzunk és elviseljük a feszültségeket. Egy ilyen határt nevez meg a 24. vers is, amikor arról van szó, hogy „...elhagyja apját és anyját.” Mennyi házasság ment tönkre azért, mert az egyik fél nem tudott határt húzni szüleiével szemben és azok folytonosan beleavatkoztak a házasságba!

NEM JÓ AZ EMBERNEK EGYEDÜL LENNI

Miután a Teremtés könyve 1. fejezete hatszor említi: „És látta Isten, hogy jó”, hetedszerre (hét a teljesség száma), az ember teremtésekor azt mondja: „És látta Isten, hogy nagyon jó” (31. vers). Hogy Isten az embert férfinak és nőnek teremtette, az „nagyon jó” volt. Ezzel szemben a Ter 2, 18 így hangzik: „nem jó, hogy az ember egyedül van.” Dennis Prager ezt következőképp magyarázza: Isten megtehetné volna, hogy úgy oldja meg a férfi-ember egyedüllétének problémáját, hogy teremt egy másik férfit, sőt talán egy férfiakból álló közösséget. Ehelyett Isten a férfi-ember egyedüllétét egy másik személy, a nő és nem egy férfi, nem is néhány nő és nem is férfiakból és nőkből álló közösség megalkotásával oldotta meg. A férfi magánya nem azt fejezte ki, hogy mások hiányoztak neki; annak kifejezése volt, hogy a nő hiányzott neki.³⁷ Ezért a Ter 2,18 Isten magyarázatával zárul: „alkossunk hozzá illő segítőt is”³⁸ (héberül: kenegedő, angolul: corresponding to it). A „segítség” héber kifejezése (ézer) nem a megszokott kifejezés, hanem az Ószövetségben többnyire Istentől jövő segítségre vonatkozik, amikor például a zsoltárokban elhangzik az, hogy „Isten az én segítségem”, „Isten jön

segítségemre”. Ezért jelentős a kiegészítés: „hozzá illő segítőt”. Ismét hangsúlyt kap tehát a kettő egyenrangúsága: egyik sem jobb ember. Talán úgy is értelmezhetjük az isteni segítséget, hogy az egyenrangúság eléréséhez nyújtott segítség. Ezután azt várnánk, hogy a következő mondatban megismerjük ezt a „segítséget”. Ehelyett először az ember felelős, önálló és rendezett tevékenységéről beszél. A várakozással teli feszültség a „de az embernek nem akadt magához illő segítője” kijelentésben éri el csúcspontját. Az, hogy az ember teremtő tevékenységet folytat, hatalommal és felelősséggel bír, nem enyhíti a magányát. Az ezt követő jelenetben az ember nem aktív, egyedül Isten cselekszik. Mély álmat bocsát az emberre, egy isteni kábulatot³⁹ és sebet ejt rajta (2, 21b vers) — ami talán úgy értelmezhető, hogy ez az Isten által belénk oltott vágy a másik után. Isten az asszonyt nem a földből formálja meg, ahogy korábban a férfit, hanem annak „bordájából”. Ezzel még egyszer hangsúlyt kap, hogy mindkettő ugyanabból az „anyagból” van. Nem a nő vétetik az emberből, hanem a „nyersanyag”, amelyből Isten megalkotta őt. Ahogyan a menyasszony édesapja a vőlegényhez vezet a menyasszonyt, úgy vezeti Isten is a nőt a férfinhoz. És az ember mit tesz? Ujjong és dalol:

„Ez végre csont az én csontomból,
És hús az én húsemből!
Legyen a neve feleség,
Mert a férfiből vétetett!” (23. vers)

A héber ís (férfi) és íssa (nő) kifejezések, amelyeket Luther németül Mann és Männin fordulattal adott vissza (németül ilyen formában nem léteznek a nő szó, az -in nőnemű képző a németben; A ford.), ismét szójátéknak tűnik, amely minden különbözőség ellenére az összetartozásnak és a harmóniának ad kifejezést. Abban a pillanatban, amikor a férfi és a nő szemben állnak egymással, hasonlóságuk, sőt azonosságuk emelkedik ki, nem pedig az anatómiai vagy egyéb különbözőségük — ők ketten egyedülálló módon összetartoznak. Egy zsidó írásmagyarázat erről ezt írja: A Talmud tanítói azt a következtetést vonják le a teremtéstörténetből, hogy az ember csak a férfi és a nő egyé válásában szolgál rá az ember névre: a férfi (íjjs) és a nő (íssa[h]) megnevezése közös és megkülönböztető jegyet is tartalmaz. Mindkettőben a héber tűz szó (es) található, vagyis az álef (itt i-nek ejtve, ott e-nek) és a sin. Az es mellett az összes elnevezésben Isten nevének még egy szótagja (magánhangzók nélkül: jh) rejtőzik, amely csak a többiekkel való egyesülés által aktiválódik. Ha a férfi és a nő együtt munkálkodik, egymást kiegészíti és segíti, akkor Isten neve (jah) velük van, ha azonban útjaik különválnak, és nem működnek együtt, akkor szinte felemészti őket a tűz.⁴⁰

HÍMNEMŰ ÉS NŐNEMŰ

Isten a nőt a férfi egyik „építőeleméből”, a bordájából alkotta. Ez azt is jelenti, hogy minden emberben van férfi és női is. A biológiából és az orvostudományból tudjuk, hogy a férfi és a női hormonok — mégha eltérő mértékben is — mindkét nem szervezetében előfordulnak. Heinrich Spaemann ezt írja: Minden emberben megtalálható a befogadó, a várakozó, a figyelő, az összefüggést meglátó; de ott van a tevékenykedő, az, aki az összefüggésekből levonja a következtetéseket, aki erdői írt, aki vizet fakaszt a sivatagban, ahogy a Bibliában áll. Kell, hogy megleljen ez a két oldal az emberben... Csakhogy e két oldal a férfiban és a nőben egyedi formát ölt.⁴¹ Ha semmi sem lenne bennünk a másik nem jellegeből, idegenként állnánk egymással szemben. A pszichoterapeuta Jeffrey Satinover a tánc képével jellemzi a nő és a férfi egyedülálló egymásra utaltságát és a férfi és női elem minden emberben meglévő összetartozását:

Isten szerető akarata úgy rendelte és rendezte életünkben a táncot, hogy kétféleképpen járhatunk el: egymással és önmagunkban. Ha szexuálisunk miatt visszafogjuk magunkban a táncot... , akkor az egymás közötti tánc is abbamarad. Hogy valóban férfiak és valóban nők — férfias férfiak és nőies nők — lehessünk, az Istentől rendelt táncnak újra el kell kezdődnie, a tűz kellős közepén át... A lélek pszichés és spirituális megbetegedésének egyik lényeges vonása a férfi és női elem szétesése, a férfi és nő elszakadása — önmagunkban és közöttünk. A férfiaság magára marad, a lélekben és a társadalomban, mint Orwell 1984 című regényének víziójában az egynemű női és férfipártok vagy az antiszex párt. Az eredmény egy hamis vagy elnőiesedett férfi, és éppígy egy hamis és elférfiasodott nő is.⁴²

FÉRFI ÉS NŐ

Csak annak lelkes kifakadása után nevezi meg a szöveg (23. vers) a férfit (ís), előtte csak az emberről (há-ádámá) esik szó. Ezt talán úgy is értelmezhetjük, hogy a férfi csak a nő megismerése által ismerheti meg önmagát; csak a nővel való találkozásban találja meg saját rendeltetését mint férfi.

A két nem egyszerre jelenik meg: ha létezik a férfi, létezik a nő is; ha létezik a nő, létezik mindketten.⁴³ Ugyanakkor megjelenik egy harmadik valóság is: a kettő között létező, szerető kapcsolat. Anélkül hogyan születhet meg a dal (23. vers)? Hogyan lenne képes a férfi önmagától eltekinteni és dicsérni a másikat, a nőt? Hogyan tudná felismerni, hogy csont az ő csontjából és hús az ő húsból? Ha nem lenne a szeretet, elhatárolná magát. A férfi éneke a másikhoz, a TE-hez való odafordulás jele, ami szeretet és közösség nélkül nem lehetséges.

A KÖLCSONÓSÉG AZ EGÉSZHEZ Vezető HÍD

Az individualizmus korában azt halljuk, hogy a „minden szeretet mögött megbúvó ósvagyakozás valójában az önmagunk iránti vágy”⁴⁴. A Biblia azonban más üzenetet közvetít: a szeretet feltétele a TE iránti lelkesedés. Közvetlenül a férfi ujjongása után következik a házasságra vonatkozó ígéret (Ter 2, 24). Eugen Rosenstock-Huussy írja:

A házasság csak azáltal jön létre, hogy a férfi és a nő már nem a saját álláspontjukat képviselik. Ha megmaradnak a saját álláspontjukon, bekövetkezik a válás, vagy létre sem jött a házasság. A házasság abban áll, hogy te az én javamat, én pedig a tiédet szolgálom. Nem történik meg a kölcsönös kiegészítés addig, amíg a felekben nem tudatosul a másik fél. Méltatnom kell a te teljesítményedet, neked pedig méltatnod kell az enyémét... Minden egész megköveteli a részeitől, hogy valamennyire eltekintsen saját lényétől és a vele szemben állót csodálja...

Kölcsönösen kedvelnünk és értékelnünk, szeretnünk és csodálnunk kell egymást. A kölcsönös az a híd, amely elvezet az egészhez. Ha valaki közvetlenül mered rá az egészre, semmit sem ér el. Az önmagunktól való eltekintés által alkotjuk a közösséget.⁴⁵

Az „önmagunktól való eltekintés” a nemek vonatkozásában a saját nemiségemtől való eltekintést jelenti. De általában véve minden közösségre érvényes ez. Társadalmunkban csak akkor jön létre új egyezség a nemek és a nemzedékek között, ha valamennyi érintett hajlandó eltekinteni önmagától és személyes előnyétől.

A HÁZASSÁG MINT BÉKEKÖTÉS

Az aktuális kérdés az, hogy mi is valójában a házasság, melyik modell számít. A Biblia válasza egyértelmű: a házasság férfi és nő életre szóló, nyilvánosan kihirdetett, egyedülálló szexuális és életközössége, amely mindkét nem különbözőségén, egymás kölcsönös kiegészítésének lehetőségén és szükségességén nyugszik. Csak a férfi és nő szexuális hűségén

alapuló házassági közösség utal arra a látható hűség szövetségre, amit Isten a teremtményeivel kötött, és amiről a Biblia újra és újra a férfi és a nő metaforájában beszél.

A „házasság” kifejezés a középkori német „eija” szóval áll rokonságban, amely egy közösség békéivel teli közegét jelölte. A házasságkötés alapja mindig nyilvános jog, törvény volt, sohasem magán szerződés. A házasság, törvény, valódi és örökkévalóság (Ehe, Gesetz, echt és Ewigkeit a németben) kifejezések ugyanazon szótőről fakadnak. A házassági fogalom ma számunkra szinte már érthetetlen, mivel már csak egyénileg értelmezzük. Messzemenőleg elfelejtettük már, hogy a házasság a nemek, férfi és nő, és egyben a generációk közti legfőbb összekötő kapocs. A házasságkötés osztja fel az életet nemzedékekre, nélküle csak fiatalabb és idősebb egyének léteznének. Csak a nemzedékek közötti szövetség által válnak kézzel foghatóvá a nagyszülők és az unokák, a múlt és a jövő, általa van az embernek története, és kerül be a történelem áramába.

Néhány házasság kudarcot vall. Az ember nem képes teljes békét teremteni. És mégis: a házasság minden másnál jobban képes megteremteni a békét a férfi és a nő, valamint a generációk között. A sikeres házasságban élők ténylegesen nemcsak az életet örökítik testi gyermekeik által, de öröklődik az elért eredmény, a nemek közötti békekötés is. Ha ez megvalósul, alapvetően fogja meghatározni gyermekeink és a következő generáció világnézetét.⁴⁶

23 Ld. Wolfgang Philipp: Die Absolutheit des Christentums und die Summe der Anthropologie, Heidelberg 1959, 122.

24 Ter 1, 26-30.

25 A következő magyarázat fontos belátásait Phyllis Trible: Gott und Sexualität im Alten Testament, Gütersloh, 1993 könyvének köszönhetem.

26 A szövegben magyarul a Szent Jeromos Bibliatársulat 1997-es Biblia-kiadását használjuk. (A ford.)

27 Itt a német eredetiben az elberfelderi fordításra (Wuppertal 1987) hivatkoznak (ford.), amely megfelel az eredeti héber szörendnek, ahogy egyébként a Menge-fordítás is (Menge-Bibel).

28 Németül a revidéált Luther-Bibliában (1984) ez áll: „Darum wird ein Mann seinen Vater und seine Mutter verlassen und seinem Weibe anhängen, und sie werden sein ein Fleisch. Und sie werden beide nackt, der Mensch und sein Weib, und schämen sich nicht.”

Magyarul A Szent Jeromos Bibliatársulat 1997-es Biblia-kiadásában: „Ezért elhagyja a férfi apját és anyját, a feleségéhez ragaszkodik, és egy testté lesznek. Az ember és a felesége meztelenek voltak mindketten, de nem szégyelltek magukat.”

Károli Gáspár fordításában (1990-es kiadás): „Annakokáért elhagyja a férfit az ő atyját és az ő anyját, és ragaszkodik feleségéhez: és lesznek egy testté. Valának pedig mindketten meztelenek, az ember és az ő felesége, és nem szényenlik vala.”

29 Németül a revidéált Luther-Bibliában (1984) ez áll: „...machte er ihn nach dem Bilde Gottes und schuf sie als Mann und Weib und segnete sie und gab ihnen den Namen 'Mensch' zur Zeit, da sie geschaffen wurden.”

Magyarul a Szent Jeromos Bibliatársulat 1997-es Bibliakiadásában: „...az Isten hasonlatosságára alkotta. Férfinak és nőnek teremtette, megáldotta és embernek nevezte el őket, azon a napon, amelyen teremtette.” Károli Gáspár fordításában (1990-es kiadás): „...Isten hasonlatosságára teremté azt. Férfiúvá és asszonyi teremté őket és nevezé az ő nevüket Ádámnak, a mely napon teremtették.”

30 A héberben még markánsabban jelenik meg: A 24. vers utolsó szava az „egy”, a 25. vers első szava a „mindkettő”.

31 Hans Urs von Balthasar, Kelh, M. és Löser, W. (Szerk.): In der Fülle des Glaubens — Hans Urs von Balthasar Lesebuch, Freiburg 1980, 78. nyomán.

32 Androgün = hímenü és nőnemű egyszerre, félig férfi, félig nő. Az androgün szó jelentése a görög androsz (=férfi) és güné (=nő) szó összetételéből származik, magyarul: férfínő. (A ford.)

33 Lásd ehhez Philipp W. fentebb, 140.

34 Ld. Hanna — Barbara — Falkovitz: Fragen an die feministische Göttin, in: Theologische Beiträge, Brockhaus, 28 (1997), 5, 264.

35 A Szent Jeromos Bibliatársulat 1997-es Biblia-kiadás

36 Friedrich Weinreb: Die Wurzeln der Aggression, Weiler 1980, 7.

37 Dennis Prager: Die Ablehnung der Homosexualität im Judentum, Brennpunkt Seelsorge 1997/4, Reichelsheim.

38 A Szent Jeromos Bibliatársulat 1997-es Biblia-kiadás

39 Ld. Norbert Alter: The Art of Biblical Narrative, New York, 1983.

⁴⁰ Rachel Monika Herweg: Die jüdische Mütter, Darmstadt, 1995, 9.

⁴¹ Heinrich Spaemann: Vom wiedergefundenen Vater; in: OJC-Freundesbrief, Reichelsheim, 1993/4, 133.

⁴² Jeffrey Satinover: The True Masculine and the Feminine: Are These the Same as Jung's Anima and Animus?, angol és német in: a DIJG Bulletinében, 2002, Ősz, 4. sz.. http://www.dijg.de/fileadmin/dijg-uploads/pdf/bulletin_2_2002_satinover_de-en.pdf (letöltve 2009. 04. 08.)

⁴³ Ld. Tribler fentebb

⁴⁴ Barbara Gissrau: Die Sehnsucht der Frau nach der Frau, Stuttgart, 1993, 172.

⁴⁵ Eugen Rosenstock-Huussy: Soziologie I, Stuttgart, 1956,

⁴⁶ Az utolsó két szakaszhoz v.ö. Rosenstock-Huussy, E. fentebb, 257.